

Purentaelimistön kipu ja toimintahäiriöt

Päivitetty 24.9.2021

Purentaelimistön kivuilla ja toimintahäiriöillä (temporomandibular disorders, TMD) tarkoitetaan sekä toimintahäiriötä että sairaus- ja kiputiloja, jotka liittyvät leukaniveliin, puremalihaksiin, hampaistoon ja niihin läheisesti liittyviin kudoksiin. Tavallisimpia oireita ovat kipu, niveläännet, leukojen väsyminen ja jäykkyys, suun avautuminen vain rajoitetusti ja alaleukaan liittyvät liikehäiriöt. Muita oireita voivat olla päänsärky sekä kasvo- ja korvakipu. TMD-vaivat voidaan luokitella lihas- tai nivelperäisiin, tai ne voivat olla näiden yhdistelmiä.

Yleisyys

Purentaelimistön oireet ja niihin liittyvät löydökset ovat yleisiä, sillä yksittäisiä oireita esiintyy väestöstä jopa 25–62 prosentilla. Oireita on enemmän naisilla ja tytöillä kuin miehillä ja pojilla. Yleisimpiä ne ovat 35–50-vuotiailla sekä kouluikäisillä lapsilla ja nuorilla.

Tunnistaminen (diagnoosi) ja tutkimukset

Potilaan TMD-oireet voidaan nopeasti selvittää seulontakyselyllä:

- Tunnetko kipua tai väsymistä ohimoilla, leukanivelissä, kasvoilla tai leuoissa kerran viikossa tai useammin?
- Tunnetko kipua kerran viikossa tai useammin, kun avaat suusi aivan auki tai pureskelet?

- Oletko viime aikoina huomannut, että leukasi jumiutuu tai et pysty avaamaan sitä kunnolla?
- Onko sinulla usein päänsärkyä?

Seulontakyselyyn liittyy suppea tutkimus, joka sisältää seuraavat osa-alueet: inspektio eli potilaan tarkastelu (turvotukset, ihomuutokset, eri puolien erot), palpaatio eli tunnusteleminen käsin (leuan aukeaminen, siihen liittyvät niveläännet, esim. naksunta tai rahina, kipu) sekä suun ja purennan tutkiminen. Tutkimuksen voi tehdä myös muu terveydenhuollon ammattilainen, mutta yleensä sen tekee hammaslääkäri.

Purentaelimistön alueella tuntuvien kipujen tai toimintahäiriöiden taustalla saattaa olla myös muita syitä, esimerkiksi hammastulehdus, päänsärky, korva- ja niskaongelmat, fibromyalgia tai tietyt nivel- tai yleissairaudet, joten nämäkin tulee pitää mielessä.

Jos seulonnan perusteella epäillään purentaelimistöön liittyvää tilaa, tehdään tarpeen mukaan tarkempia tutkimuksia. Tavallisimpia tällaisia tutkimuksia ovat yksittäisten hampaiden tai hammasryhmien periapikaalikuvat ja panoraamakuvaus (PTG).

Tapauskohtaisesti voidaan harkita myös kartiokeilatietokonetomografiatutkimusta (KKTT-tutkimus) tai magneettikuvausta.

Hoito

TMD-oireet ovat usein lieviä ja ohimeneviä, eivätkä välttämättä vaadi hoitoa.

Vain pieni osa (10–15 prosenttia) potilaista tarvitsee vaativampaa hoitoa, kuten psykologin tai kipuklinikan apua, erikoissairaanhoidon kuuluvia toimenpiteitä tai kirurgista hoitoa.

Suositteluvia hoitomuotoja ovat potilaan informoiminen, omahoito-ohjeiden antaminen, alaleuan liikeharjoitusten ohjeistaminen, fysioterapeuttiset hoidot sekä tarvittaessa kipulääkkeet ja parenta-kiskon valmistaminen.

Potilaalle kannattaa antaa mukaan kirjalliset hoito-ohjeet.

Suurin osa TMD-potilaista hoidetaan perusterveydenhuollossa. Hoitovastuu on hammaslääkärillä, joka toimii tarvittaessa yhteistyössä muiden ammattilaisten (esim. suuhygienisti tai fysioterapeutti) kanssa.

Hyödyllistä lisämateriaalia ja ohjevideoita omahoidon tueksi

Omahoidolla voidaan merkittävästi helpottaa TMD-oireita.

Varsinaisen Käypä hoito -suosituksen yhteydestä (ks. suosituksen taulukko [TMD-suosituksen taustamateriaali](#)) löytyy erilaista hyödyllistä lisämateriaalia ja ohjevideoita myös omahoidon tueksi.

Seuranta

TMD-hoidon tehoa on tärkeä seurata ja kirjata tiedot potilastietoihin.

Seurannassa käytetään samoja menetelmiä kuin alkuvaiheen selvittelyissä. Lisäksi käydään lävitse muun muassa oireisiin, hoitoon, sen tehoon ja haittavaikutuksiin liittyviä asioita.

Tekijät

Potilasversion tekstin on Lääkäriseura Duodecimin [Käypä hoito -suosituksen](#) pohjalta päivittänyt potilasversioista vastaava toimittaja **Kirsi Tarnanen**.

Tekstin ovat tarkistaneet Käypä hoito -työryhmän puheenjohtaja, protetiikan ja parentafysiologian professori, protetiikan ja parentafysiologian erikoishammaslääkäri **Kirsi Sipilä** Oulun yliopistosta ja OYS:sta ja Käypä hoito -toimittaja, dosentti, parodontologian erikoishammaslääkäri **Marja Pöllänen** Suomalaisesta Lääkäriseurasta Duodecimista.

Vastuun rajaus

Käypä hoito- ja Vältä viisaasti -suositukset ovat asiantuntijoiden laatimia yhteenvetoja yksittäisten sairauksien diagnostiikan ja hoidon vaikuttavuudesta.

Ne eivät korvaa lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattilaisen omaa arviota yksittäisen potilaan parhaasta mahdollisesta diagnostiikasta, hoidosta ja kuntoutuksesta hoitopäätöksiä tehtäessä.